

Badatelsky orientovaná výuka jako téma Letní školy pro učitele

Poslední srpnový týden, ve dnech 29. a 30. 8., se v Centru současného umění DOX v Praze uskutečnil tradiční, již 10. ročník Letní školy pro učitele organizovaný Ústavem pro studium totalitních režimů, především jeho oddělením vzdělávání. Letošním tématem byla badatelsky pojatá výuka – vzdělávací metoda založená na inovativním přístupu k dějepis, který oddělení vzdělávání dlouhodobě rozvíjí a prosazuje. Letní školy pravidelně poskytují prostor pro sdílení zkušeností, informací či znalostí učitelům a dalším pracovníkům v oblasti vzdělávání (např. muzejníkům, galeristům, knihovníkům apod.), kteří mají zájem o nové přístupy k historickému vzdělávání. Současně nabízejí příležitost těm, kdo se o těchto vzdělávacích metodách chtějí něco dozvědět. Setkávání a diskuse vzdělavatelů představují významný aspekt letních škol a program spíše než formou dlouhých teoretických přednášek probíhá způsobem workshopů a organizovaných debat.

Nejinak tomu bylo i letos. Po úvodním představení konceptu historického myšlení podle kanadského historika Petera Seixase postavili moderátoři do centra letní školy jako východisko historický pramen. Pramen představuje z hlediska badatelsky pojaté výuky „stopu“, která přivádí zájemce do minulosti, ale jen na základě jimi kladených otázek a vytyčených hypotéz. Pramen je pro každého jiným způsobem zajímavý, rozehrává rozdílné asociace a myšlenky, evokuje jiné dotazy a způsoby, jak se každý k tomu, co říká, dostane. Pramen tedy přivádí k poznání minulosti jinak než frontální výuka. Navíc nad rámec vzdělávacích cílů u studentů probouzí zájem poznávat a vede k participativnímu poznání minulosti. To znamená, že společně s objevenou minulostí badatel – ideálně – nahlédne vlastní kognitivní

Workshop o Muzeu dělnického hnutí

Foto: Dorota Velek

mapy, již osvojené vzorce a interpretace minulosti, stejně jako to, že se na konstrukci minulosti zásadním způsobem podílí.

O způsobu práce s pramenem jako „stopou“ učitelé diskutovali v průběhu obou dnů. Hned první den v novém formátu letní školy nazvaném „Burza nápadů“ představili její účastníci z řad učitelů, každý v průběhu tří minut, pramen, s nímž ve výuce pracují. Pracovníci ve vzdělávání se tak mohli vzájemně obohatit o učební pomůcky a inspirovat se zajímavými technikami. Jako pramen byl představen například úryvek ze středověké kroniky s vtipnými ilustracemi a nečekanými latinskými popisky, jež žáci ve výuce dešifrují. Jiný pramen představovaly tři cestopisy z různých historických období, které všechny zdůrazňují naprosto jiné skutečnosti popisované při cestě na totožné místo. Velmi zajímavým pramenem byl zápis ze soudního sporu vztahující se k vyhození otroků z paluby nákladní

lodi z 18. století v Karibiku z důvodu jejího přetížení a nejistoty úspěšného vylodění nákladu. Další byl obrázek praotce Čecha při osidlování české kotliny. Nechyběly ani prameny z aktuálního 20. století. Všechny mají společné to, že svébytně vypovídají o minulosti a otevírají zajímavé problémy ve vztahu k současnosti. Pramen kontextualizovaný do současných společenských reálií nabývá podobu „stopy minulosti“ a podněcuje debaty přesahující rámec dějepisu.

Workshopy rozvíjely, co všechno může sloužit jako pramen. Může jím být film, socha, fotografie, výpověď pamětníka aj. Artikl zůstává stejný, samozřejmě však není to, jak s takovým pramenem pracujeme. Sousolí dělníků oslavující jednotu a sílu dělnického lidu, vytvořené jako umělecké dílo pro Muzeum komunismu, buď v současnosti rozpaky. Co s takovým dílem dnes, jaké vzpomínky či emoce vyvolává, jak s ním naložit? Patří do muzea ko-

munismu, muzea dělnického hnutí, nebo na „sметиště dějin“? Má ještě nějakou hodnotu? Anebo historický film. V jakém smyslu jej lze považovat za pramen? Vypovídá autenticky o minulosti, nebo pouze zobrazuje představy, které o své době vytvářeli její současníci? Nezachycuje spíše představy, které o minulosti vytváříme my sami? A nakonec citlivé téma – výpovědi pamětníků. Aniž by kdokoliv zpochybňoval jejich historickou hodnotu, můžeme je považovat za autentický pramen, nebo představují „pouze“ subjektivní interpretace a dojmy ve světle současných perspektiv?

Pramen jako „stopu“, tedy otisk minulosti v současnosti otevřeně perspektivu budoucnosti, účastníci letní školy analyzovali na workshopech nikoliv formou teoretické diskuse, ale spíše způsobem praktického zakoušení. Vytvořili si například vlastní výstavu v imaginární galerii, napsali kapitulu do učebnice dějepisu, prošli několika modelovými situacemi šifrovací hry situované do pražských Holešovic nebo pracovali s historickými „dezinformacemi“ na internetu, které rozeznávali a kreativně vytvářeli s cílem zakusit, jak snadné je produkovat „fake news“. Cílem workshopů bylo ukázat, že podstatným aspektem interpretace dějin, práce s pramenem, je badatel sám. Smyslem badatelské a inovativní výuky není „jen“ předat informace, ale postavit do centra výuky poznávajícího, žáka.

Ne náhodou se večerní debata na konci prvního dne letní školy, určená i veřejnosti, stočila ke studentům jako těm, o něž jde ve vzdělávání především. Pozvaní hosté z různých vzdělávacích oborů, inovátor matematického vzdělávání Milan Hejný (H-mat), Nina Rutová, propagátorka programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení (spolek Kritické myšlení), Irena Dvořáková, odbornice na fyziku (Elixír do škol), i Jaroslav Pinkas z oboru dějepisné výchovy (Dějepis v 21. století, Oddělení vzdělávání ÚSTR), se shodli na nejpodstatnějších a společných

Kdo promlouvá?

Foto: Dorota Velek

cílech různých jimi prosazovaných inovativních metod vzdělávání. Vždy jde o žáka a jeho radost z poznávání. Objevováním světa a *poznáváním zákonů* *žák nabývá sebevědomí, víru a důvěru ve svět i sebe sama* (Milan Hejný). Poznávání má tedy především praktickou funkci, byť se jedná například o výuku předmětu, jako je

matematika. Hravý způsob poznání vede žáky ideálně k autentickému zájmu o přírodu a okolní svět a také k důvěře, že na některé zákony se lze spolehnout (Irena Dvořáková). Správně pojatá výuka přesahuje čas vyměřený vyučovacemi hodinami a ovlivňuje život studentů i mimo školní lavice. Podle Niny Rutové vede správná výuka především k tomu, že žáci poznají, že není vše objeveno a svět lze stále poznávat. Jaroslav Pinkas doplnil, že nejvýznamnější autoritou při poznání je student sám. Inovativní vzdělávací metody vedou především k tomu, aby poznávající – badatel – přijal odpovědnost za proces poznávání.

Letošní počet návštěvníků letní školy, který se oproti loňskému ročníku téměř zdvojnásobil, potvrdil, že inovativní přístupy ve vzdělávání představují téma, jež vzdělavatele zajímá. Nejde pouze o výuku dějepisu, ale o změny prostupující napříč jednotlivými obory. I další dekádu by letní škola chtěla být místem, kde se setkávají zájemci o rozvoj historického vzdělávání a přinášejí nové impulzy jak z praxe, tak z teoretické didaktiky.

Lenka Hanovská

Sochy jako pramen

Foto: Dorota Velek